

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

16^e Jaargang.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1908

Valsch geld.

VOORDRACHT, GEHOUDEN IN DE VERGADERING
VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE, TE UTRECHT
DEN 16^{DEN} NOVEMBER 1907.

Valsch geld. Een weinig aantrekkelijk onderwerp. De ontdekking der valsche munters te Amsterdam is niet geheel vreemd aan deze keus. In de „*Aanteekeningen over Muntgeschiedenis*” 1) is gewezen op het eigenaardige feit, dat het geldstuk, dat moet dienen als gewaarborgd ruilmiddel, dat juist het geldstuk meer dan eenig handelsartikel is vervalscht. En de oplossing van dit raadsel ligt hierin, dat het geld gewoonlijk zonder eenig onderzoek van hand tot hand gaat, in de sleur, te goeder trouw wordt aangenomen, tenzij het in het oogvallend verschilt. De valsche munter maakt handig gebruik van het vertrouwen, dat het gewaarborgde ruilmiddel geniet. Hij is schuldig: aan *bedrog* en aan *namaak* van het echtheidsteeken der overheid.

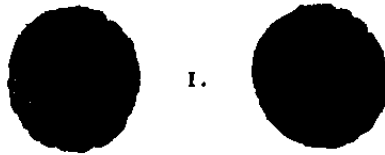
Het verwondert ons daarom niet, dat de wetgever van den oudsten tijd tot op den huidigen dag het vergrijp van muntvervalsching hoog opneemt.

1) *Eenige aanteekeningen over de Nederlandsche in het bijzonder over de Friesche muntgeschiedenis* Tydschrift voor Munt- en Penningkunde, 14de Jaargang, 1906, blz. 87.

Muntvervalsching, gepleegd door muntheeren van allerlei rang, fraude d'en haut, t. w. het verlagen van het gehalte der muntstof, blijft, zooveel mogelijk, buiten besprek. Voor het plumpe misdrijf van namaak van het wettige geldstuk wordt Uwe aandacht gevraagd. Het moet worden erkend, dat deze twee soorten van bedrog soms moeilijk te onderscheiden en dus bezwaarlijk te scheiden zijn.

Reeds zeer vroeg is er sprake van valsch geld. 1) In de derde eeuw onzer jaartelling is het Romeinsche rijk, en dus ook het Romeinsche geldstuk, in verval; vooral onder de keizers CARACALLA (211—217) en HELIOGABALUS (217—222). 2) Het allooi der denariën is tot op $\frac{1}{4}$ gedaald. De bijzet is koper. Het wettig betaalmiddel is dus vervalscht, verzwakt. De Germaansche volksstammen hadden daarom eene voorliefde voor de oude denariën van de Republiek.

Sommige van deze munten waren getand, als een zaag, (nummi dentati of serrati); op de keerzijde prijkte somtijds het tweespan, (bigati) Zie figuur I. 3).

I.

1) HERODOTUS vermeldt: dat POLYCRATES, tiran van Samos, de Spartanen bedroog, hunnen aftocht koopende met vergulde looden staters (535-522 v. C.) Zie: ERNEST BABELON. *Traité des monnaies grecques et romaines*. Première partie, t. I. *Théorie et doctrine*, Paris, 1901, p. 373, 374.

2) BABELON. p. 957.

3) COSCONIA, 92 v. C. COH 48.

BABELON schrijft 1): „Van de regeering van AUGUSTUS (30 v. C.) af bestaan er gouden, zilveren en bronzen munten, welke gegoten zijn. Dit procédé wijst ze aan als valsche munt. Van SEPTIMIUS SEVERUS (193—211) tot de herstelling der munt door DIOCLETIANUS (297) zijn de meeste geldstukken van laag biljoen gegoten”. Op gezag van MOMMSEN, vermeldt hij: „provinciale munthuizen zouden uit zuinigheid den maatregel van het muntgieten hebben ingevoerd.” En iets verder: „dat sedert SEPTIMIUS SEVERUS strenge wetsbepalingen verschijnen tegen het maken van gegoten geld.”

BABELON komt tot de conclusie: „het is niet mogelijk te bepalen welk aandeel de staat had in het fabricceeren van gietmunt.”

Wij lieten de stukken onzer verzameling, meest alle in den Frieschen bodem gevonden, onderzoeken. Het Romeinsche geld der tweede en derde eeuw is van laag gehalte, het wisselt van $\frac{300}{1000}$ tot $\frac{450}{1000}$. De bijzet is koper en een spoortje goud. Dit laatste wordt in de meeste klassieke zilvermunten aangetroffen, omdat men goud en zilver niet volkomen kon scheiden. Slechts twee van deze munten schenen ons toe gegoten te zijn. Monnaies fourrées troffen wij er niet bij aan.

BABELON geeft de volgende kenmerken voor gegoten munt: „korrelig, oneffen, poreus muntveld; slordige, weeke, verdikte letters; ruwe kanten.”

Onderstaand lijstje geeft gewicht en titel van eenige Romeinsche denariën uit onze verzameling.

1) BABELON. p. 953.

Het normaal gewicht van den Romeinschen denarius was:

Onder de republiek $\frac{1}{72}$ pond . . . 4.550 gr.

In het jaar 217 v. C. werd het gereduceerd tot $\frac{1}{84}$ pond 3.900 „

Dit gewicht hadden ook de keizerlijke denariën tot ze onder keizer NERO (54—68 n. C.) slechts wogen $\frac{1}{96}$ pond of . . . 3.412 „

Daarna gingen gewicht en gehalte terug, tot CONSTANTIJN DE GROOTE in het jaar 306 de munt herstelde.

	JAAR.	Gram.	1/1000	COH.	
COSCONIA .	92 v. C.	3.815	990	48	serraat (Zie: Fig. 1.) besnoeid pl. IX—II serraat
CALPURNIA.	89 v. C.	3.505	980	11	
ROSCIA. . .	66—59 v. C.	3.755	980	138	
MARCUS ANTONIUS	43 v. C.	3.365	950	21	legioen- munt
AUGUSTUS .	30 v. C.—14 n. C.	3.615	970	87	S. P. Q. R.
AUGUSTUS .	30 v. C.—14 n. C.	3.620	925	510	
TIBERIUS. .	14—37	3.535	950	2	
NERVA. . .	96—98	3.205	998	7	
TRAJANUS .	98—117	3.015	860	231	
ANTONINUS PIUS. . . .	138—161	2.985	500	. . .	besnoeid.

Republiek.

	JAAR.	Gram.	1/1000	COH.	
ANTONINUS PIUS. . . .	138—161	2.780	450	238	besnoeid.
FAUSTINA JUN. . . .	175	2.925	850	35	besnoeid. COH. II, p. 581.
ALBINUS. .	192—193	2.355	500	6	besnoeid. COH. III, p. 223.
SEPTIMIUS SEVERUS. .	193—211	2.755	450	295	besnoeid.
AQUILIA SEVERA. .	217—222	3.115	400	. . .	
ALEXANDER SEVERUS .	222—235	2.190	300	9	
JULIA MAESA	223	2.855	450	12	
MAXIMINUS	235—238	2.525	370	21	
JULIA MAMEA . .	235	2.710	400	5	
GORDIANUS III . .	238—244	3.405	450	49	
GORDIANUS III . .	238—244	3.110	300	39	gegoten.
FILIPPUS. .	249	2.390	400	30	
VOLUSIANUS	254	3.415	400	52	
GALIENUS .	259—268	3.335	300	88	besnoeid.
SALONINA .	265	2.855	260	82	gegoten.
DIOCLE- TIANUS . .	279	2.365	800	94	besnoeid.

Uit deze opgaaf blijkt, dat het allooi van den Romeinschen denarius zich goed houdt tot de regeering van keizer TRAJANUS (98 n. C.) en dat met de regeering van ANTONINUS PIUS (138 n. C.) het gehalte reeds tot op de helft is verzwakt. Het laagste cijfer $\frac{360}{1000}$ haalt de munt van SALONINA. De denier van DIOCLETIANUS (279 n. C.) wijst groote verbetering aan. Bij het oudste Romeinsche geld is het gewicht het grootst.

Wij blijven de gegoten denariën als valsch geld beschouwen.

Dat van overheidswege de munten gegoten zijn, lijkt ons niet waarschijnlijk. Het onderscheid, de grens, tusschen wettig en valsch geld zou daardoor worden uitgewischt. Valschmunterij zou niet te constateeren zijn, en toch zou men daartegen strenge wetten uitvaardigen? Dat kunnen wij van den praktischen Romein niet gelooven. De wet, door keizer CONSTANTIJN in 326 gegeven, pleit voor onze meening. Zij verbiedt het gieten van de munt „waardoor mededinging wordt gedaan aan de officieele munt, die altijd geslagen is.”

Onbeslist blijft dus, of de gegoten denarius der derde eeuw een wettig of een valsch geldstuk is.

Zeker is het echter, dat de valsche munters hunne namaak gegoten hebben.

Eenige goedbewaarde Romeinsche muntvormen, om geld te gieten zijn afgebeeld: Pl. VI.

Zij zijn gebakken van zeer fijne roode klei. Met een nieuw scherp muntstuk werd de indruk gemaakt. Dit is duidelijk te zien aan de keerzijde van Fig. c, Pl. VI. De munt waarmede die beeldenaar in de klei is afgedrukt, was ovaal.

Onze muntvormen vertoonen de beeltenissen van: *a.* MARCUS AURELIUS (161—180), *b.* SEPTIMIUS SEVERUS (193—211), *c.* GETA, zoon van SEPTIMIUS SEVERUS (211—217), *d.* JULIA PAULA, gemalin van HELIOGABALUS. Het omschrift op *e* is onduidelijk; dit is het sluitstuk en heeft dus geene muntfiguur op de keerzijde.

BABELON geeft op blz. 959 van zijn werk eene afbeelding, die aantoont hoe met deze muntvormen werd gewerkt. Op den eersten muntvorm treft men en creux de voorzijde van eenen denarius aan, de keerzijde van dit stuk staat op den tweeden muntvorm. Op den achterkant van den tweeden muntvorm vindt men de voorzijde van eenen anderen denarius, welks ruggestuk prijkt op den derden vorm en zoo gaat het voort. Een stapel van 10 of 12 van deze vormen wordt door eenen draad bijeen gehouden. Elke muntvorm heeft eene inkeping. Deze inkepingen moeten boven elkaar geplaatst worden, zoodat zij het kanaal vormen, waarin het vloeibaar metaal wordt gegoten. Door eene verkeerde opeenvolging der kleivormen ontstaan soms munten met eene keerzij, die op eene andere munt behoort, tweeslachtige munten (*monnaies hybrides*), waarvan de voorstellingen volstrekt niet bij elkander passen 1).

Men heeft deze muntvormen in vele landen gevonden, t. w. in de Rijnlanden, Frankrijk, Engeland, Oostenrijk, Zwitserland, zelfs in Tunis, *niet in Italië*. Wij kunnen ons moeilijk voorstellen, dat

1) BABELON, p. 640.

men zich in de officieele munthuizen met dit peuterig geknoei heeft opgehouden.

Onder het Merovingische en het Angelsaksische geld treft men ook valsche stukken aan. MEJ. DE MAN heeft in het artikel: *Considérations sur trois sceattas anglo-saxons identiques. Tijdschrift*, 1904, blz. 119, de aandacht gevestigd op de te Domburg gevonden sceattas, die bestaan uit eene schijf van koper, overtrokken met een laagje zilver (monnaies fourrées). Ook vermeldt de schrijfster (blz. 130), hoe men monnaies fourrées ou plaquées maakt. Deze soort van muntbedrog is ouder dan onze jaartelling. Bij Macedoniërs en Grieken, meer nog bij de Romeinen komt ze voor. Nog ten tijde van VESPASIANUS (69—79 n. C.) eischten de Germanen de betaling hunner koopwaren in bigati en serrati. 1) Het maken van monnaie fourrée geschiedde soms op hoog bevel; 2) in kritieke tijdsomstandigheden, om oorlogskosten te dekken. 3)

1) De twee groote vondsten van Romeinsch geld, die van Onna en Feins, welke in het Friesch Museum te Leeuwarden bewaard worden, bestaan uitsluitend uit vroeg-Romeinsche serraten en bigati, allen vóór 15 n. C.

2) En 91 avant J. C., le tribun du peuple M. LIVIUS DRUSUS fit décréter par le sénat que, dorénavant, dans les émissions monétaires, les pièces fourrées formeraient un huitième du numéraire mis en circulation. Zie: BABELON, p. 636 et 637.

RICHARD KLIMPert. *Lexikon der Münzen, Masse, Gewichte, Zählarten und Zeitgrößen aller Länder der Erde*. Berlin, 1896. S. 293. *Römisches Münzwesen*:

Doch sind subarate Silberstücke (versilberte Kupfermünzen) häufig; auch war während der röm. Republik die Ausprägung von Subaratmünzen eine vom Staate ausgehende Maßregel.

F. GNECCHI, *Monete Romane. Manuali* HOEPLI. Milano, 1900. p. 138. *Denari Suberati*.

3) Wij denken aan de noodmunten, die ook later werden ingewisseld.

Meestal pleegden de muntmeesters deze fraude. Vrij zeker was dit laatste ook het geval bij de Angelsaksen. De wet van koning AETHELSTAN strafte den valschmunter met het afkappen der rechterhand, die aan het munthuis werd gespijkerd. De vervaardigers van de valsche sceattas en de nagebootste Merovingische geldstukjes zijn niet aan te wijzen. Muntmeesters en gewone bedriegers hebben beide hun aandeel in die fraude gehad.

De muntstukjes zijn namaaksels zonder metaalwaarde. Mejufr. DE MAN zond eenige exemplaren als voorbeeld.

Figuren 2, 3 en 4 zijn sceattas van zuiver koper, n°. 5 is een Merovingische denier van dat metaal. Op den sceatta n°. 6 en den Merovingischen denarius n°. 7 zijn nog sporen van het zilveren bekleedsel over.

Figuren 8 en 9 vertoonen een tweetal zeer scherpe tiers de sol, type: MADELINUS-Dorestat, gemunt van zilver van lagen titel en daarna verguld. (Zie:

VAN DER CHIJS, VIII—4.) Het gewicht van deze valsche stukjes is: 1.195 en 1.145 gr., ook zij behooren tot de verzameling van Mej. DE MAN.

De gegevens over het middeleeuwsche muntwezen zijn schaarsch. De meeste muntstukken zijn versmolten, vermunt of verloren geraakt. Het overdragen of het verpachten van het muntrecht was voordeelig voor den muntheer; doch bevorderlijk tot het in omloop brengen van goed geld was het niet. Na 1300 wordt de wettige limiet van gehalte uitgewischt door de muntverzwakking. Ook de meeste muntordonnantien zijn verdwenen. De oudste muntordonnantie van Holland is van 1330. Wij missen dus het gegeven om eene munt, waarvan de analyse eene onzuivere legering aanwijst, voor valsch te verklaren.

Nagebootste geldstukken uit de 9de en 10de eeuw en later kunnen wij dus niet met zekerheid aanwijzen, ofschoon het barbaarsch type van sommige tot verdenking aanleiding geeft.

Uit het begin der 14de eeuw hebben wij een muntje, dat valsch *moet* zijn, omdat het geen spoor van edel metaal bevat. Het is een merkwaardige ruitergroot, geslagen te Crevecoeur, door JAN VAN NAMEN, tusschen 1313 en 1325.

10.

JAN VAN NAMEN was geboren uit het 2de huwelijk van GUY VAN DAMPIERRE, graaf van Vlaanderen. GUY VAN DAMPIERRE had niet opgevolgd de bevelen, in zake het muntwezen, van zijnen leenheer FILIPS IV, koning van Frankrijk. Hier over vertoornd, zond de koning een leger naar Vlaanderen en liet Gent belegeren. Bij de inneming der stad werden GUY en zijn zoon gevat en in de gevangenis te Compiègne opgesloten, (1299) waar de graaf in 1305 stierf. 1) Tijdens de gevangenschap van zijnen vader en van zijnen ouderen broeder ROBERT DE BÉTHUNE, stelde JAN zich aan het hoofd van den opstand (1302—1303.) Hij bestuurde het graafschap en deed, met toestemming der vijf Vlaamsche steden geld munten. Onder den drang der moeilijke tijdsomstandigheden vonden de steden goed, dat het allooï lager was dan gewoonlijk. 2) Ons geldstukje heeft wel het Vlaamsche type, doch behoort aan de heerlijkheid Crevecoeur. Zie: POEVE D'AVANT: 2006. Gewicht

1) PAUL BORDEAUX, *Un des plus anciens poinçonnages du moyen-âge. Revue Belge*, 2-3-4-1907 pg. 36, 37, 38.

Zie over JAN VAN NAMEN: ENGEL en SERRURE, *Traité de numismatique du moyen-âge*, Paris, 1905. III p 1088.

2) Zie: C. P. SERRURE, *Notice sur le cabinet monétaire de S A le prince DE LIGNE*, p 215.

Evenals bij de Romeinen (Zie blz. 234, noot 2 en 3 van dit opstel) wordt het muntgehalte verzwakt om oorlog te kunnen voeren. Een dergelijk geval in Frankrijk vermelden ENGEL en SERRURE, *Traité de Numismatique du moyen-âge*, p. 950: Dans les premières années du règne, (de PHILIPPE IV le Bel (1285—1314). le roi faux-monnayeur) le système inauguré par LOUIS IX fut correctement suivi; les altérations ne commencèrent qu'en 1289 et, dès 1294, le maître de la monnaie proposa de baisser de nouveau le titre des espèces pour réaliser les bénéfices qui permirent de faire face à la guerre contre les Anglais.

2.215. Het is samengesteld uit tin met zeer weinig lood. Geen spoor van zilver.

Uit de bewaard gebleven berichten en wetten blijkt het bestaan van valsche munt in de middel-eeuwen ten duidelijkste.

Eenige daarvan volgen in chronologische orde. Ook hier worden ontrouwe muntmeesters en valsche munters dooreen genoemd.

Wij weten, dat KAREL de Groote de munt herstellde; hij liet zijn monogram op de munten slaan, omdat valsche munters het geld namaakten. Ook bepaalde hij, dat in zijn paleis moest worden gemunt. 1)

In „*Het leven van den Zal. FREDERICUS VAN HALLUM*” 2), den stichter van de abdij Mariëngaarde bij Hallum in Friesland (1163—1175), vonden wij, dat ASEGO, neef van WIBRAND CAMMINGA VAN BLITHA, (BLIJA) bij zijn huwelijksfeest valsche schellingen aan de armen uitdeelde.

De wet van GUY, bisschop van Utrecht, anno 1310 3) spreekt van: falsarissen, die brieven, of zegels, of munten vervalschen.

1) Dr. A. LUSCHIN VON EBENGREUTH. *Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte* München-Berlin 1904 S. 84.

2) *Het leven van den Zal FREDERICUS VAN HALLUM*, door FR. GERL. VAN DEN ELSSEN, te Oosterhout, blz. 69. Toen de jonge man zijne bruiloft vierde, kwamen er talloze armen van heinde en ver, om eenige aalmoes te ontvangen. De kas van ASEGO was door veelvuldige oorlogen zoodanig geledigd, dat hij niets geven kon. Maar om bij zulk een luisterrijk feest zijne armoede te bedekken en zijnen naam op te houden, had hij een list verzonnen, hij deelde valsche schellingen uit. God strafte die misdaad, zijne beminde ontviel hem door den dood. Hij boette door eenen pelgrims-tocht naar 't Heiligeland.

3) F v MIERIS, *Groot Charterboek der Graven van Holland en Zeeland*, te Leiden, 1755, dl II, bz. 96.

Het Groninger stadboek bevat eene resolutie van 1394 tegen het vervalschen van de munt. 1)

In de *Nederduitsche Rechtsoudheden* 2) vonden wij: Anno 1405 een monter gesoden te Arnhem. Anno 1437 is gesoden in een ketel op de markt (te Groningen) die munter, die tot Haeren in den kelder quaet gold en de silver hadde gemuntet.

De ketel, welke nog heden ten dage hangt aan de waag te Deventer, dient ter herinnering aan de executie van „die muntmeister van Batenborch” 3) in 1434.

VAN DER CHIJS 4) bericht, dat omstreeks 1450 „quaden penninghen geconterfeijt waren, die men slouch tot heukelum.”

MAXIMILIAAN, als voogd over FILIPS den Schoonen, bedreigde in zijn plakkaat van 1489 den ontrouwen muntmeister met het zieden. 5)

1) P. v. D. GHIJS, *De munten van Friesland. Groningen en Drenthe*. blz. 636

2) Dr. M. J. NOORDEWIER, *Nederduitsche Rechtsoudheden*, Utrecht, 1853. blz. 310.

3) *Overijselsche Almanak*, 1840. blz. 90

4) P. v. D. CHIJS. *De munten der voormalige graafschappen Hollan Zeeland enz.* Haarlem, 1858, blz. 431.

Zie verder: W. MOL *Kerkgeschiedenis van Nederland vóór de Hervorming*. Utrecht 1869. dl. II, blz. 109, 121, 293.

Tijdschrift voor munt- en penningkunde 8e jg. blz. 31 en 175.

Annales de la Société d'archéologie de Bruxelles 1902. GEORGE CUMONT, *Faux monnayeurs en Brabant*

5) *Groot Placaat-boeck, van Hollandt, West-Vrieslant en Zeelandt*, in 's Graven-hage, bij HILLEBRANDT VAN WOUW, Anno 1660. blz. 2584.

Item, Sil advenoit que les maistres particuliers des monnoyes empirassent les dictz deniers d'or ou d'argent en poidz ou en aloy, ilz en seront puniz en corps et en biens selon le mesfait. A sçavoir qu'il sera baillé audict maistre, un grain de remede pour son assuerement: & s'il prend deux grains de remede, payera quatre grains d'amende au Roy: & s'il prend

KAREL V eischt in het begin zijner regeering, levend verbranden van den schuldige en verbeurtverklaring van het huis, waarin het vergrijp had plaats gehad. 1) Deze strafbepaling gold dus den gewonen valschen munter. De wreede vonnissen duurden voort tot in de 18de eeuw. 2)

Uit een en ander mogen wij besluiten, dat het maken en uitgeven van kwaad geld onafgebroken heeft plaats gehad.

Een intéressant valsch muntje, dat nog juist tot het middeleeuwsche numéraire mag worden gerekend, kwam dezer dagen in ons bezit. Het is een halve nobel of schuitken van Holland, geslagen tijdens de minderjarigheid van FILIPS den Schoonen in 1488. Zie fig. 11.

Het omschrift der voorzijde verschilt van den bij VAN DER CHIJS vermelden halven nobel, het eindigt:

+ CO + HOL + Z + H.

Mooie stempel. Het metaal is koper verguld.

Vergelijk: v. D. CHIJS XVII—6.

Bij het graven in eenen kelder van een huis op

le troisième grain de remede en aloy, dont les deniers soient d'autant empirez, ce sera souz la correction & punition de son corps par la Justice du chaudron.

1) *Overijselsche Almanak*, 1840, blz. 93.

2) In 1697 werd nog een valsch munter te Gent in water en olie gezoden, in 1728 een te Roermond.

het Schoenmakersperk te Leeuwarden, kwam in 1866 op eene diepte van zeven voet, een twintigtal half afgewerkte valsche muntstukken te voorschijn. Zij vertoonen de wapens van FILIPS den Schoonen en KAREL V. Zij moeten stuivers of dubbele stuivers van FILIPS voorstellen; een is de kopie van den dubbelen carolus of zilveren reaal. Het misdrijf is dus gepleegd na 1515, juist in den tijd toen pasgeld uiterst schaars was. Men betaalde het maalgeld en andere kleine diensten met eieren. 1) De omschriften zijn zwak afgedrukt en onleesbaar. De stukken kunnen daardoor niet nader worden bepaald. De hooswicht heeft stempels gesneden en getracht het muntbeeld op de gegoten koperplaat te slaan. Het metaal bleek te hard om den beeldenaar op te nemen. De metaallegering is voor de stuivers: koper, zink en zeer weinig tin; voor den reaal: rood koper met een dun laagje zilver. Hij heeft het dus op twee manieren beproefd.

Wij hebben uit de 16de eeuw geen andere valsche muntstukken in ons bezit. Men meene echter niet, dat ze aan de circulatie ontbraken. In het midden der 16de eeuw treedt een nieuw type, een geïmporteerd soort van valsche munters op. Wij bedoelen de Heidens of Egyptiërs, zwervende horden van brutale oosterlingen, die onze grenzen binnetrokken en het platte land onveilig maakten. Het inheemsch gespuis sloot zich bij hen aan. Met ketellappen, waarzeggen en rooven verschaften zij zich onderhoud. Hun bedrijf, het herstellen

1) Dr. R. FRUIN. *Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog*. 1588-1598. 's-Gravenhage. 1889. blz. 230.

van metalen gebruiksvoorwerpen, maakte hen met het gieten van geld vertrouwd. Vóór hunne executie in 1577 te Kolmschate verklaarden vier dezer Heidens, dat zelfs hunne jongens zich toelagden op het gieten van valsche munt. 1)

Ook de muntordonnantien van KAREL V 2) en van FILIPS II 3) en in 1586 het „Placcart” van Graaf LEYCESTER 4) wijzen op den omloop van kwaad geld. De goede, gangbare stukken worden daarin afgebeeld en geprijsd. Geen andere muntstukken werden in de circulatie geduld. Het doel was: „de goede ende stercke uit den ghecontrefeyte ende snode penninghen onderscheyden te connen werden”.

In dezen tijd beweerde de Engelsche financier THOMAS GRESHAM, met recht, dat het slechte geld het goede uit den omloop verdringt.

1) Mr. J. DIJKS. *Geschiedkundige onderzoekingen, aangaande het verblijf der Heidenen of Egyptiers in de Noordelijke Nederlanden.* Utrecht, 1850, blz. 61.

Overijselsche Almanak, 1840, blz. 64.

2) *Ordonnantie, statuut ende permissie der Keyzerlicker M. van den gouden ende zilveren penninghen. cours ende gang hebbende over alle zine landen van herwaarts over Ghepubliceert int Jaar MD achtenveertigh, den XVII Julij.* Ghedruct te Ghent in de onderstrate bij JOOS LAMBRECHT lettersteker.

3) *Ordonnantie provisionael ons Heeren des Conincx opt stuck ende Tolerantie van den Prijs en de loop van de gouden en de silveren munte, cours ende ganck hebbende over al des C. Majesteits landen van herwärts over.* t' Antwerpen Bij CHRISTOFFEL PLANTIN, in den gulden Passer, ende bij GUILLAEM van Parijs, op de Lombaerds Veste, in den gulden Pellicaen. MCCCCCLXXVI.

4) *Placcart, Ende ordonantie generale, soo op de cours van den Gelde, als op de policie ende discipline betreffende d'exercitue van den munte ende muntslach, mitsgaders tstück van den wissele enz. enz. Ghegheven bij zijne Excellentie in den Haghe den IIII Augusti, Anno 1586.* Gedruckt tot Amstelredam, bij CORNELIS CLAESZ. opt Water, int Schrijfboeck, bij die oude Brugghe, enz.

Uit de 17de eeuw is tamelijk veel valsch geld voorhanden, en daarbij vrij goed bewerkte stukken. In de eerste plaats eenige dukatons uit de Zuidelijke Nederlanden. Trots de plakaten der Staten-Generaal van 31 October 1619 en van 17 Maart 1634 1), waarbij de dukatons der Aartshertogen en van FILIPS IV, voor biljoen werden verklaard en de invoer streng verboden werd, bleven deze munten in Noord-Nederland circuleeren, als een begeerd geldstuk en steeg de waarde van 60 tot 63 stuivers. Geen wonder, dat bij deze gerenommeerde geldsoort valsche stukken in omloop gebracht werden.

Twee valsche dukatons van FILIPS IV van 1637 en 1662, hebben het muntteken van Antwerpen. Zij zijn geslagen. De scheikundige analyse wijst aan $\frac{380}{1000}$ zilver, de bijzet is koper. Zie: MADAI 84.

Een gelijk stuk van 1647, met het muntteken van Doornik, bestaat uit een mengsel van koper en tin, gedekt door een dun laagje zilver (zooals de monnaies plaquées). Ook deze is gestempeld, doch zwak afgeslagen. Wij bezitten ook eenen $\frac{2}{3}$ daalder van 1698, van FREDERIK III, Keurvorst van Brandenburg, bestaande uit koper en nikkel.

Van de Nederlandsche munten uit de 17de eeuw lieten wij een zestal nabootsingen onderzoeken. t. w.: Een Hollandschen rijksdaalder met den staanden man (1662), afgebeeld bij VERKADE: 47, 2. De vervalscher heeft voor dit stuk den stempel gemaakt. Dit blijkt uit de fouten in het omschrift. Hij heeft den zin der afkortingen niet begrepen: MO. NO. ARG. PROS. C-OE. BELG. CA. HO. EN CONCORDIA.

1) *Groot Placaat-boek*. blz. 2940 en 2992.

RES. RAPVAE. CRESCUT. Het is eene verzilverde rood-koperen muntschijf.

Een achtentwintig stuiversstuk van Overijsel van 1685, schijnt met eenen versleten stempel geslagen te zijn en is overgeklopt met het Friesche wapen. (VERKADE 142-1.) De alliage bestaat uit tin en koper. Om het stuk er betrouwbaar te doen uitzien is het geklopt en besneden. De vervaardiger is een listige snaak geweest. Misschien heeft hij eenen buiten gebruik gestelden stempel en poncoen bemachtigd. Verder een gegoten achtentwintig, zonder jaar, van Kampen (VERKADE 164-3.) Dit afgietsel in tin draagt den klop van Holland. Een daalder van Zeeland van 1676 (VERKADE 90-1.) bestaat uit zilver en koper. Een Deventer-daalder van 1686 (VERKADE 151-3.) blijkt samengesteld uit tin, koper en een spoortje lood. De staten-schelling van Kampen van 1686 (VERKADE 66-1.) sluit onze reeks. De alliage is koper met een spoor van zink. Dit stuk is zeer zwak afgegoten.

Het zijn echter niet in de eerste plaats de bewaard gebleven valsche munten, die ons een beeld geven van het bederf in ons muntstelsel in de 17de eeuw.

De plakaten en waarschuwingen door 's lands vaderen afgekondigd zijn daartoe onwaardeerbare bronnen; zij getuigen van den voortdurenden strijd der overheid tegen dit ernstig kwaad. Niet alleen dat het uitgeven van geldstukken van onedel metaal moest worden te keer gegaan, maar ook de hagemunt moest voortdurend tot billioen worden verklaard en uit den omloop

gebannen 1). Mej. DE MAN bezit eene reeks van deze plakATEN, mooi gedrukt, de beginletter in houtsnee en voorzien van de afbeeldingen der verboden munten. Een vijftal werd ons ter beschrijving afgestaan. Deze biljetten werden op drukke plaatsen, o. a. op de kerkdeuren aangeplakt. Het loont de moeite om met den inhoud van enkele dezer stukken kennis te maken.

In 1663 werd uitgevaardigd de „*Waerschouwinge van de Staten van den Lande en de Graeffelijckheyts van Zeelandt tegen den gecontrefaiten Vtrechtsen silveren rijder van 1659*”, die 2 penn (ingen) 8 gr (ein) minder in gehalte is dan den gewone, lichter van gewicht en slechts 36 stuivers 4 penningen waard is. 2. p. 8 gr. gehalte = $\frac{1944}{1000}$. Bijna $\frac{1}{5}$ ontbreekt dus aan het gehalte.

Van het jaar 1669 zagen wij eene „*Waerschouwinge*” van de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden tegen valsche gouden dukaten van Utrecht, gemaakt van zilver, aangestampt met goud; om ze gelijk van gewicht te maken met echte stukken, zijn ze in 't midden wat dikker gemaakt. (Waarde was 1 gld., 8 st., 2 penn.)

In hetzelfde jaar waarschuwen de Staten Generaal tegen: a. valsche, dubbele Utrechtsche dukaten van 1653, bestaande uit zilver, van buiten met

1) Hagemunten (haag = valsch, minder, klein.) zijn kopieën van echte geldstukken, doch van lager gehalte. Deze kwamen uit de kleine munt-huizen, als: Hasselt, Elburg, Batenburg, Bronkhorst, Sichein, Schoonvorst, Rummen, Valkenburg, Huisden, St. Stevensweerd, Reckheim, enz.

goud aangezet. 1) De waarde dezer valsche stukken is slechts 36 stuivers. (t. w. 25 st. 13 penn. aan goud, 10. st. 10 penn. aan zilver.)

b. tegen „valsche, geschroefde silvere ducatonen zijnde van binnen kopere plaet, met silvere randt en dunne silverplaetkens, als clater silver omtoogen”, ter waarde van 6 st. 12 penn.

Deze stukken waren gemaakt door „seeckeren JOHANNIS CHRISTIAENZ, Denemarcker, tegenwoordig gevangen tot Amsterdam”. Deze Deen is dus vrij ver geweest in de valschmunterij.

„Van mijne Heeren van den Gerechte der stad Amsterdam” verscheen in 1675 eene waarschuwing tegen „nieuwe valsche silvere ridders gecontrefait na die van de muntslag van de munte van West-Vriesland, van 1672 en 1674.” Het gehalte was slechts 7 penningen 6 grein in plaats van 11 penningen 6 grein. Dus $\frac{604}{1000}$ in plaats van $\frac{937.5}{1000}$ of te laag $\frac{333.5}{1000}$. Van twee goede ridders waren dus drie namaaksels gekomen.

Onze laatste waarschuwing is eene *Publicatie van 1694* van „Mijne Heeren van den Geregte der stad Amsterdam”, houdende waarschuwing tegen valsche schellingen, die onder de gereduceerde schellingen, die men „sèstehalven” noemt, worden uitgegeven en die „op d’een of ander hegemunte gecontrefait zijn na de stempel van de Nijmeegsche schelling”. In plaats van den

1) Deze wijze van vervalsching was ook reeds aan de Romeinen bekend.

Bij de vondst te Dortmund in Juli 1907 van 430 Romeinsche goudmunten uit de 4e eeuw, bevond zich een solidus, eene barbaarsche navolging van dien van VALENTIANUS I, bestaande uit zilver met goud opgelegd. Zie: DR. KURT REGLING. *Der Dortmunder Fund römischer Goldmünzen*, Dortmund, 1908, s. 38, no 430.

dubbelen vertoonen zij den éenkoppigen arend. Zij houden „4 penn. 18 grein in plaats van 7 pen. fins” en zijn niet meer waard dan 3 st. 12 penn. 7 p. fins = $\frac{583}{1000}$, 4 p., 18 gr. = $\frac{396}{1000}$, het gehalte is dus $\frac{187}{1000}$ te laag. Van twee goede stukken maakte men dus drie, door toevoeging van onedel metaal. Men beschouwde dit in 1694, zooals uit dit plakkaat blijkt, als het werk van „d'een of ander hegemunt.”

Verder waarschuwt de publicatie tegen den „valschen silveren florijn gemaakt na de stempel van die van de stadsmunte van Groningen 1692”, die bevonden zijn op 4 penn. 20 gr. in plaats van 8 penn. 18 gr., waarde slechts 13 st. 8 penn.

8 p. 18 gr. = $\frac{729}{1000}$, 4 p. 20 gr. = $\frac{403}{1000}$. Het allooï is dus $\frac{326}{1000}$ te laag. Van één goed stuk maakte men bijna twee valsche.

Het derde muntstuk in dit plakkaat genoemd is de „valsche silveren florijn, geconterfait na den stempel van die van de rijxmunte van de stad Deventer”. Dit stuk was gealloyeerd met geel koper en in gehalte 4 penn. 4 gr. in plaats van 8 p. 6 gr. en niet meer waard dan 12 st 6 penn.

8 penn. 6 gr. = $\frac{688}{1000}$, 4 p. 4 gr. = $\frac{347}{1000}$. De metaallegeering is dus op de helft verzwakt. Ook hier werd een wettig stuk omgezet in twee van slecht allooï.

Wij eindigen hiermede onze beschouwing over de valschemunterij in de 17de eeuw. De landsregeering scheen niet bij machte het werk der hagemunten te beletten, door intrekking van

muntrecht Zij moest zich beperken de burgers voortdurend door publicatie, van de vervalschingen, op de hoogte te houden en te waarschuwen. Zij kon niet voorkomen, dat de volwaardige stukken kort na de uitgifte uit den omloop verdwenen.

De munt van Holland beijverde zich te vergeefs door het gebruik van prachtige stempels de namaak te bemoeilijken 1). Ondanks het falen van alle verweer bleef men op de meeste provinciale munthuizen, vooral te Dordrecht, getrouw de muntbepalingen van de Unie van Utrecht handhaven 2).

1) Men beschouwe den leeuwendaalder van 1663 (VERKADE. 49--1) dien van 1684 (VERKADE. 49--4) of den provincialen driegulden (VERKADE 50--1). Verder den dukaton van 1671 (VERKADE 41--3) den dubbelen dukaat van 1657 (VERKADE. 39-3) en den scheepjeschelling van 1678. (VERKADE. 55--5).

2) ROBERT FRUIN *Geschiedenis der Staatsinstellingen in Nederland tot den val der republiek.* uitgegeven door Dr. H. T. COLENBRANDER 's-Gravenhage, 1901, blz 380

Art. XII. Ende dat die voorsz Provincien gehouden sullen sijn met den anderen te conformeeeren int stuck van der munte, te weten in den cours van de gelden, naar uytwisen sulcker ordonnantien als men daerop metten yers'en maecken sal, dwelcke deen sonder dander nyet en sal moegen veranderen,

Aanteekeningen. Onder de Bourgondiers was deze aangelegenheid goed geregeld en eene eenparige evaluatie ingevoerd, maar met den opstand keerde de vroegere verwarring terug. WILLEM I klaagde hierover in de Staten-Generaal op 26 November 1579 en drong op herstel der eenheid aan LEICESTER behartigde deze zaak bij eene uitvoerige ordonnantie in 68 artikelen van 4 Augustus 1587, die eene nieuwe evaluatie bevatten later dikwijls geamplificeerd is. Er werd toen ook eene Generaliteits-muntkamer opgericht, die onderzocht of de provinciale munt wel het goede gehalte had, en ook recht sprak in geschillen over de munt. Men had eigenlijk eene Generaliteitsmunt moeten slaan, maar hier tegen verzetten zich de provinciën, die op het muntrecht als op een kenteeken der soevereiniteit bijzonder naijverig waren. Met sommige provinciën had de Generaliteits-muntkamer veel moeite, voornamelijk met Zeeland, dat aan zijnen rijksdaalder of zilveren dukaat eigenmachtig eene waarde van 51 en later zelfs van 52 in plaats van 50 stuivers toekende.

De 18de eeuw verschafte ons eene rij van negen valsche guldens, stokmannetjes, een driegulden en twee Zeeuwsche rijksdaalders. Het is in het oogvallend, hoe sterk dit stokman-munttype de overhand heeft in de Vereenigde Nederlanden. Het zilvergeld is er grootendeels mee gestempeld 1). Over den grappigen naam „stokmannetje” voor eene munt met de Hollandsche maagd heeft de Heer TER GOUW in de laatste aflevering van het *Tijdschrift* (blz. 320.) eenige mededeelingen geschreven. Omstreeks 1680 werd dit muntbeeld ingevoerd. De gedenkpenning in 1689 ter eere van WILLEM III geslagen prijkt er ook mede. VAN LOON (III, blz. 418) geeft daarvan de officieele verklaring. Het omschrift: „HANC TUEMUR HAC NITIMUR”, aanduidende, dat de vrijheid der natie steunt op den bijbel, is afkomstig uit den vrijheidsoorlog tegen Spanje. De spreuk komt voor, en het begrip is zeer duidelijk voorgesteld op den legpenning in 1590 ter eere van Prins MAURITS gemunt. (VAN LOON I, blz. 412). Het is aardig op te merken, hoe onze eenvoudige Nederlandsche maagd, zittende in haren tuin, op de oortjes 2) en de legpenningen, nu in klassiek gewaad prijkt op de 18de eeuwse guldens 3).

1) Zie bijv. VERKADE pl. 50, 51, 52, 53 en 54.

2) Zie VERKADE pl. 57.

3) De oude voorstelling der Hollandsche maagd op het kopergeld, met het opschrift: AUXILIARE NOS IN NOMINE DOMINI. (Help ons in den naam des Heeren) en op de legpenningen, is ons meer sympathiek, dan het klassiek gedrapeerd en gehelmd figuurtje, in weinig geestdriftige houding, leunende op het bijbelboek, der 18de eeuwse zilverstukken.

Onze valsche guldens zijn afgietsels van gelijk munttype uit verschillende provinciale munthuizen.

Zij zijn gedateerd van 1696 tot 1794. Alle zijn verzilverd geweest, sommige hebben kabelrand. De slimme bedrieger heeft enkele besnoeid. Wie twijfelt er aan de echtheid van een besnoeid geldstuk? De dikte der muntschijf is ongelijk. Het gewicht wisselt of van 8,420 gr. tot 11,750 gr. De samenstelling van het metaal komt in hoofdzaak overeen. Koper, tin en zink in afwisselende verhouding. Sporen van zilver, lood en ijzer treft men aan. De driegulden (1793) heeft kabelrand en bestaat uit koper en zink. Ook de twee Zeeuwsche rijksdaalders van 1763 en 1772, die Mej. DE MAN ons toezond waren afgietsels in onedel metaal.

Tien van de valsche stukken uit onze verzameling lieten wij scheikundig onderzoeken. Zie het onderstaande lijstje.

Gulden van	Jaar	Gram	VER- KADE	Samenstelling.
Friesland . . .	1696	8.630	126—4	Tin en weinig koper.
Gelderland . . .	1699	10.570	14—2	Tin en koper.
Gelderland . . .	1713	8.655	14—2	Tin en koper.
Overijssel. . . .	1735	8.675	141—6	Lood, koper, zink, spoor van zilver.
Overijssel. . . .	1736	8.915	141—6	Koper en tin.
Holland	1793	10.645	53—3	Koper, zink, tin en ijzer.
Holland	1793	8.420	53—3	Koper, zink, weinig lood.
West-Friesland. .	1793	11.750	70—2	Koper, zink, spoor v. tin.
West-Friesland. .	1794	8.420	70—2	Koper, tin, weinig zink.
Utrecht. 3 gulden.	1793	29.700	111—1	Koper en zink.

Bedenkende, dat het muntbeeld slordig, klank en kleur weinig helder, en het gewicht te hoog of te gering zijn bij deze stukken, bevreemdt het ons, dat zulke nabootsingen op zoo ruime schaal konden worden uitgegeven.

Nog twee valsche geldstukken en wel uit den laatsten tijd, blijven ter bespreking over. Zij onderscheiden zich van de vorige vervalschingen, door echtheid en zuiverheid der muntstof. Zij zijn gemaakt op wettig gehalte en gewicht. Hunne intrinsieke waarde is volkomen gelijk aan de door het rijk gemaakte munten. De verlaging van den zilverprijs heeft ook ons *grof* zilvergeld (zilveren standaardpenningen) tot credietmunt verlaagd. De zilverwaarde van den gulden bedraagt 48 cts. van den rijksdaalder *f* 1.20 ongeveer. Namaak in zilver van deze stukken levert dus een niet gering voordeel. In het muntverslag van 's rijks munt over 1902, bespreekt de Heer Dr. C. HOITSEMA, controleur-generaal der munt, de muntvervalsching. Hij verdeelt ze in twee soorten; de oude, waartoe onedele metaallegeeringen worden gebruikt, en de nieuwe, waarbij met fijn zilver wordt gewerkt. (z. g. *fausse bonne monnaie*). Waar de geachte schrijver meent (blz. 73), dat de lage zilverprijs de vervalsching niet bijzonder zoude bevorderen, komt het ons voor, dat ze er in elk geval door vereenvoudigd en gemakkelijk gemaakt wordt. Bij gebruik van goed zilver heeft *het valsche geld kleur en klank en gewicht* der wettige munt; drie zaken, die bij het oude systeem

veel moeilijkheden bij de bewerking en gevaar bij de uitgifte opleverden

Het criterium der echtheid schuilt dus nu alleen in den stempel. „En somme, c'est le coin, plus que tout le reste qui fait la monnaie, puisque du coin naissent les symboliques images, qui constituent comme le sceau et le certificat de la puissance publique.” Deze uitspraak van DE FOVILLE in zijn werkje over de munt 1) schijnt ons volkomen juist.

Dr. HOITSEMA denkt er evenzoo over. Hij meent echter, dat de groote moeilijkheden van technischen aard bij het maken van den stempel de uitbreiding van deze moderne soort valschmunterij zullen temperen. „Er ligt hierin eene aanwijzing opgesloten, om bij de invoering van eene nieuwe muntsoort, deze zoodanig te doen zijn, dat de fabricage slechts met gecompliceerde machines uitvoerbaar is,” zoo schrijft de controleur-generaal.

Onzes inziens zoude dit middel doel treffen, wanneer de langs moeilijken en gecompliceerden weg verkregen munt, daardoor ook bezwaarlijk was na te bootsen. Doch deze eigenschap vloeit niet volstrekt voort uit eene samengestelde bewerking. De muntmachinerieën en de aanleve van dien zullen o. i. door de vervalschers worden

1) A. DE FOVILLE. *Economie sociale. La monnaie.* Paris, 1907 pg. 94, et pag. 89, „Le monnayage est l'opération essentielle, décisive, sacramentelle celle qui d'un simple disque de métal va faire une monnaie, susceptible, après vérification, d'exercer les pouvoirs définis par la loi.”

ontweken, door op *eenvoudige* wijze een *bijna* gelijk stuk te maken.

FERNAND MAZEROLLE beschrijft in zijn mooi boekje „*La monnaie*” 1) de hedendaagsche muntfabricage. Dit procédé is te kostbaar zelfs voor valschemunters in het groot. Bovendien vereischt het eene inrichting, die niet te verbergen zoude zijn.

Een rijksdaalder van 1875, in ons bezit, is gemaakt van echt zilver $\frac{964}{1000}$, mooi gestempeld, met randschrift, doch iets grooter van middellijn. Dit laatste verried hem op een stapeltje, hij stak tusschen de andere uit. Ook de muntfiguren zijn grooter. Velen, die dit geldstuk zagen, wisten te vertellen, dat het door Chineezzen in Indië gemaakt was. 2)

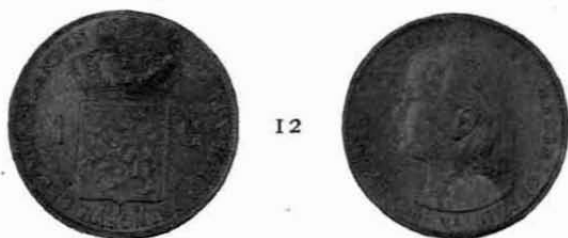
Dit verhaal komt overeen met de mededeeling op blz. 76 van het muntoverzicht. Van eenen Mexikaanschen dollar ad *f* 1.20 of eenen Japanschen Yen ad *f* 1.15, maakt men met succes eenen Nederlandschen rijksdaalder ad *f* 2.50. De metaalschijf is dan direct voorhanden.

1) FERNAND MAZEROLLE, *L'hôtel des monnaies*. Paris, 1907 p 154.

2) Na deze voordracht te Utrecht vroeg de Heer J. C. WIENECKE het woord naar aanleiding van deze bewering. Het was hem bekend, dat de Nederlandsche rijksdaalders in Indië werden nagemaakt. Hij betwijfelde echter, dat de door ons vertoonde munt een dusdanige was. Ons stuk was dunner en grooter van middellijn dan de gewone, doch het was niet zuiver rond. Spreker was van oordeel, dat dit stuk gediend had, om daarmee, door persing, een vorm te maken voor rijksdaalders in chocolade of iets dergelijks. Door die persing zou onze munt dermate zijn uitgezet. Het kantschrift was bovendien correct, iets wat op de Indische weinig voorkomt. Wij hebben beloofd op eene volgende vergadering een echtvals stuk mee te nemen. Wie van de lezers kan ons daaraan helpen?

Deze clandestiene industrie uitgeoefend door eenen stempelsnijder in een vreemd land is loonend genoeg, FOVILLE 1) noemt dit voor de circulatie van het zilver in alle landen *een ernstig gevaar*. De Javasche bank ontving van 1895—1902: 10540 zulke rijksdaalders tegen slechts drie duizend guldens. Men verdient op den rijksdaalder *f* 1.30, op den gulden *f* 0.52, en 't werk is gelijk. De productie van den eerste geniet dus de voorkeur.

Het laatste valsche muntstuk is een gulden van 1897. Zie fig. 12.

Voor- en keerzijde zijn keurig gegoten. Het stukje bestaat uit twee schijven, welke elkaar niet volkomen dekken. Het randschrift ontbreekt. Zie fig. 13.

1) A. DE FOVILLE. *Economie sociale. La monnaie*, pag. 106. Depuis que le métal blanc a perdu la moitié de sa valeur, les faussaires intelligents fabriquent de faux écus en vrai argent à 900 millièmes. Les complices chargés de les écouler les payent 3 francs, 3 frs 50 suivant le cours du jour,

Gewicht: 10.02 gr. Zilver, $\frac{945}{1000}$. Voor dezen mooien valschen gulden heeft de maker enkel twee gietvormen noodig gehad. Alle machinerie werd vermeden.

De moderne muntnabooters, fabrikanten van fausse bonne monnaie, plegen geen bedrog met de muntstof. Zij oefenen echter een recht uit, dat alleen den staat toekomt en maken daartoe het waarborgteeken van den staat na.

De staat heeft dus, onder deze omstandigheden te zorgen. dat zijn echtheidsteeken niet met goed gevolg kan worden nagebootst.

Inderdaad een moeilijk probleem!

Was de zilverprijs constant gebleven, dan zou deze nieuwe soort van muntnamaak niet bestaan. De verlaging van de waarde van het zilver bevordert dus wel degelijk de valschemunterij.

Te Utrecht wordt sedert overoude tijden gemunt.

Hier beslist men, in het hoogste ressort, over de echtheid van het geldstuk.

Ook dit had invloed op de keus van het onderwerp. Wij bereidden u voor, dat het weinig bekoorlijks bood, moge het van Uwe aandacht niet te veel hebben gevergd.

S. WIGERSMA HZN.

et si l'on a su *imiter fidèlement* les coins authentiques, ce qui n'est pas sans exemple, les spécialistes seuls pourront, après mûr examen, certifier l'origine de ces belles pièces, qui ont l'air honnête, qui sonnent comme les autres et où la pierre de touche du bijoutier reconnaîtrait le titre légal.

Voilà pour notre circulation, comme pour celle des autres États, un grave danger